

F A K T Y I P R O B L E M Y

ROZSTRZYGNIĘCIE IX EDYCJI KONKURSU
IM. PROFESOR ELŻBIETY TARKOWSKIEJ

Warszawa, październik 2025 r.

Kapituła IX Edycji Konkursu o nagrodę im. prof. Elżbiety Tarkowskiej w składzie: prof. dr hab. Jolanta Grotowska-Leder — przewodnicząca Kapituły, przedstawicielka Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, oraz członkowie: dr hab. Danuta Duch-Krzystoszek, prof. APS — przedstawicielka Instytutu Filozofii i Socjologii Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, dr hab. Barbara Pasamonik, prof. APS — przedstawicielka zespołu redakcyjnego kwartalnika „Kultura i Społeczeństwo”, oraz dr Paulina Bunio-Mroczek — przedstawicielka Instytutu Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego, na posiedzeniu w dniu 9 października 2025 r. oceniła nadesłane prace i dokonała wyboru nagród.

W Ogłoszeniu Przewodniczącej Kapituły prof. dr hab. Jolanty Grotowskiej-Leder z dnia 17 października 2025 r. czytamy:

Nagrodę za „autorską pracę naukową z zakresu nauk społecznych o problemach ubóstwa lub wykluczenia społecznego” otrzymali:

Agnieszka Golczyńska-Grondas i Małgorzata Potoczna za książkę *Archipelagi wielkowiejskiej biedy. Historia, metodologia, podstawowe ustalenia łódzkiego ośrodka badań nad ubóstwem* opublikowaną w 2024 roku w Wydawnictwie Uniwersytetu Łódzkiego (<https://www.press.uni.lodz.pl/index.php/wul/catalog/book/996>).

Monografia *Archipelagi wielkowiejskiej biedy* jest unikalna. Jej treścią jest ewolucja i podsumowanie blisko czterdziestoletniego dorobku badań nad

wielkomięską biedą prowadzonych przez łódzki ośrodek socjologiczny. Zagadnienie zostało osadzone w szerokim, polskim kontekście rozwoju badań nad biedą przed i po transformacji systemowej. Ta imponująca summa ukazuje silny związek tych badań ze światowymi teoretycznymi i metodologicznymi dokonaniem naukowymi. Temporalne ujęcie biedy, mapowanie enklaw miejskiej biedy, badania biograficzne — to tylko niektóre z wielu praktyk badawczych łódzkiego ośrodka, który wyznaczał kierunki i standardy badań nad miejską biedą w Polsce. Cenne są także przywołane w książce aplikacyjne rezultaty badań, między innymi w postaci programów kształcenia dla studentek i studentów pracy socjalnej i socjologii na Uniwersytecie Łódzkim oraz curriculum edukacyjnych przeznaczonych dla osób zatrudnionych w instytucjach i organizacjach pomocowych. Autorki monografii w przystępny, a zarazem zajmujący sposób opisują ewolucję łódzkiego ośrodka/szkoły/kolektywu, wypracowywany konsensus/credo w teorii i praktyce badawczej. Odsłaniają metodologiczną kuchnię — doskonalony latami warsztat pracy i narzędzia badawcze, co sprawia, że książka jawi się jako unikalny przewodnik — źródło wiedzy, odniesień i inspiracji dla młodych badaczy wielowymiarowej problematyki biedy. Na uwagę zasługuje przywołanie pojęcia „bieda”, systematycznie rugowanego ze słownika dyskursu publicznego, oraz pokazanie znaczącej roli profesor Elżbiety Tarkowskiej w formowaniu się badań nad biedą i odkrywaniu przez polskich badaczy kolejnych wymiarów zjawiska.

Nagrodę za „autorski artykuł naukowy z zakresu nauk społecznych o problemach ubóstwa lub wykluczenia społecznego” otrzymała:

Ilona Gumowska-Grochot za artykuł „*Bieda*” — *kulturom lubelski (na materiale gwarowym)*, który ukazał się w publikowanych przez Łódzkie Towarzystwo Naukowe „Rozprawach Komisji Językowej” (2023, t. 71, s. 23–39; <https://doi.org/10.26485/RKJ/2023/71/>).

Autorka artykułu podejmuje analizę biedy w perspektywie etnolingwistycznej i lingwistyczno-kulturowej. Przywołuje słowo „bieda” i czyni je kluczem pozwalającym poznać życie i tożsamość zbiorową mieszkańców i mieszkańek lubelskich wsi. Stosując warsztat językoznawczy, badaczka dociera do mnogości znaczeń tego słowa w polskich gwarach, koncentruje się na gwarze Lubelszczyzny. W autorskiej refleksji znaczące jest nie tylko skupienie uwagi na tym słowie i wydobycie jego istotności w analizach językowych, ale także uczynienie go desygnatem zjawiska społecznego stanowiącego zbiorowe doświadczenie określonej terytorialnie zbiorowości. Analiza biedy jako kolektywnego symbolu określającego tożsamość zbiorową mieszkańców regionu lubelskiego i opis zjawiska z wykorzystaniem różnych form językowych pozwoliły na poznanie sposobów ich komunikowania się w codziennym życiu poprzez utrwalone w stosowanym języku nazywanie, wyrażanie i opis różnych doświadczanych sytuacji życiowych i zachowań w codziennym funkcjonowaniu.

Z uwagi na wysoki poziom prac nadesłanych w IX edycji Konkursu Kapituła przyznała także wyróżnienie w kategorii „autorska praca naukowa z zakresu nauk społecznych o problemach ubóstwa lub wykluczenia społecznego”. Otrzymali je:

Sławomir Kalinowski, Aleksandra Łuczak i Oskar Szczygieł za monografię *Ubóstwo ubogich. Obszary deprywacji potrzeb beneficjentów pomocy społecznej* wydaną w 2024 roku przez Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN i Wydawnictwo Naukowe Scholar (<https://www.irwirpan.waw.pl/1038/publications/ubostwo-ubogich-obszary-deprywacji-potrzeb-beneficjentow-pomocy-spoecznej>).

Wieloautorska monografia *Ubóstwo ubogich. Obszary deprywacji potrzeb beneficjentów pomocy społecznej* to kompendium wiedzy na temat biedy, ubóstwa i wykluczenia społecznego. Walorem opracowania jest uporządkowanie i aktualizacja refleksji teoretycznej i empirycznej nad współczesnym ubóstwem, głównie dostrzeganym oficjalnie, poprzez wskazanie kluczowych perspektyw konceptualizacji, pomiaru i aplikacji wyników badań. Znaczące jest skupienie uwagi na wymiarze przestrzennym analizy zjawiska z wykorzystaniem podejścia regionalnego (badania dotyczyły województwa mazowieckiego) i porównawczego poprzez odniesienie uzyskanych wyników do sytuacji ogółem w kraju i w innych krajach europejskich. Na podkreślenie zasługują wybory badawcze autorów monografii nawiązujące do badań Patronki Konkursu: przyjęcie perspektywy potrzeb wskazywanych przez osoby najbiedniejsze, takich, których nie są one w stanie zaspokoić mimo dostępnych świadczeń, a także w szczególny sposób ujęta temporalność zjawiska. Zaproponowane przez autorów nowatorskie narzędzie pomiaru ubóstwa i wykluczenia społecznego, nazwane barometrem ubóstwa i wykluczenia społecznego, pozwala na prospektywne podejście do problemu biedy poprzez identyfikowanie obszarów, grup społecznych lub jednostek najbardziej narażonych na problemy materialne, których ujawnienie umożliwia szybsze reagowanie na sytuacje kryzysowe i skuteczniejsze przeciwdziałanie ubóstwu.